

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

даються основні риси особистості, формується характер. Важливо на цьому етапі сформувати в дитячу базу знань і практичних навичок здорового способу життя, усвідомлену потребу в систематичних заняттях фізичною культурою і спортом, адже мистецтво довго жити полягає, перш за все, у тому, щоб навчитися з дитинства стежити за своїм здоров'ям. Те, що втрачено в дитинстві, важко надолужити. Тому пріоритетним напрямом у дошкільному вихованні є підвищення рівня здоров'я дітей, формування в них навичок здорового способу життя, а також стійкої потреби в регулярних заняттях фізичними вправами.

Література:

1. Закон України «Про дошкільну освіту» // Про охорону дитинства. – К.: Ред. журналу «Дошкільне виховання», 2001. – 56 с.
2. Кисла Л.Г. Формування психосоціальної компоненти здоров'я дітей дошкільного віку засобами інноваційних здоров'язберезувальних технологій: [збірник] / за заг. ред. Т.І.Туркот. – Херсон: Грінв Д.С., 2014. – 262 с.
3. Кисла Л.Г. НЕХВОРІЙКО. Експериментальна програма реалізації комплексного підходу до формування психосоціальної компоненти здоров'я дітей дошкільного віку / Схвалено до друку вченою радою комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради (протокол № 2 від 03.04.2014).
4. Національна доктрина розвитку освіти // Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17.04.2002 № 347/2002. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>

Бричок Б. П.*

ПОЧАТКОВА ШКОЛА: ПОШУКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

У статті окреслено часткові проблеми фахової підготовки майбутнього вчителя початкової школи у вищих навчальних закладах, виокремлено й схарактеризовано психологічну структуру особистості молодшого школяра, відповідно до якої розкрито компоненти змісту професійної підготовки майбутнього вчителя, визначено основні складові моделі учня початкової школи та спрямованість навчально-виховної діяльності вчителя початкової школи з її реалізації.

Соціальні й духовні зрушення, що відбуваються на межі третього тисячоліття в Україні, спричинили об'єктивну необхідність модернізації змісту освіти. Звідси і зміни освітньої парадигми, загальнотеоретичною основою якої сьогодні є парадигма особистісно орієнтованої освіти. Сутність останньої полягає у формуванні наукових уявлень: про потреби особистості і суспільства та про особливості їх взаємодії; про можливі цілі і завдання освіти та виховання в особистісному і соціальному аспектах; про дитину, її можливості і потреби; про основні характеристики особистості вчителя, цілі і способи його діяльності. Ці зміни стосуються створення нових освітніх

* © Бричок Б. П.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

моделей, перегляду змісту навчально-дидактичних матеріалів, форм і методів навчання та виховання молодого покоління. Набуття студентською молоддю знань, інтелектуальних умінь і практичних навичок, їх трансформація у досвід пізнання навколишнього світу, пошук свого власного місця в ньому стають можливими за умови обґрунтування і розробки сучасних теоретичних основ освітніх систем.

За такого розуміння проблеми вчитель є моральною фігурою, людиною, яка уособлює честь, совість, добро і справедливість. У такому контексті проблема підготовки вчителя не є новою, оскільки існує в історії людства стільки ж, скільки саме людство вирішує завдання навчання і виховання підростаючих поколінь. Відтак, якщо метою і результатом сучасного освітнього процесу у вищих навчальних закладах є підготовка вчителя початкової школи в контексті інтеграції України до європейського освітнього простору як інтелектуально і духовно збагаченої та фізично розвиненої особистості, то змістом цього процесу є її становлення як суб'єкта професійної діяльності й соціальних відносин, що підтверджує необхідність удосконалення змісту освіти й виховання майбутнього педагога початкової школи на всіх її рівнях.

Ще Я. А. Коменський вважав, що вихователі роду людського повинні бути скрізь і у всьому гарними, навченими, здатними навчати, розуміти те, що робить людину людиною та вміти передавати це іншим. Значну увагу цьому питанню надавали просвітителі Т. Шевченко, І. Котляревський, М. Максимович, О. Духнович, П. Грабовський, Л. Українка, М. Коцюбинський, І. Франко, Б. Грінченко. Вони розуміли, що передати в спадщину майбутнім поколінням духовні цінності народу можливо за умови, коли молоді люди виховуються в дусі любові до свого народу, його мови, культури, традицій. Звідси і теза про те, що справжній педагог має працювати на майбутнє, випереджати свій час.

Дослідження Н. В. Кузьміної, Ф. Н. Гоноболіна, В. М. Крутецького, І. А. Зязюна та ін. доводять, що для педагогічної діяльності обов'язковими є емоційна стійкість, креативність, толерантність, оптимізм і любов до дітей.

Метою цієї статті є привернення уваги працівників освіти до проблеми підготовки вчителя, наповнення її змісту сучасними теоретико-методичними і практичними концепціями та підходами до процесів їхньої фахової підготовки у вищих навчальних закладах.

Практика ЗНО засвідчила, що за його результатами – балами – у педагогічні виші приходять люди, яким байдуже, ким вони стануть. Головне – вступити до вищого навчального закладу, отримати будь-який диплом і вийти в життя. Наступною негативною тенденцією є те, що тестами переважно перевіряється лише пам'ять, а не людські якості, не рівень і спрямованість та швидкість мислення, не сформованість чи навіть наявність притаманних цій професії особистісних якостей.

Саме тому професія вчителя, можливо навіть більше, ніж

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

інші професії, базується на формуванні таких важливих якостей, як співпереживання, повага до думок і дій інших, уміння оцінити психологічний стан іншого і відповідно планувати та здійснювати свою діяльність. Тобто йдеться про формування важливих базових якостей вчителя в системі «вчитель – дитина», «вчитель – дитина – батьки», «вчитель – дитина – учнівський колектив» і так далі, що, відповідно, вимагає усвідомлення й дотримання у своїй професійній діяльності ідеалів рівності та гуманізму. Саме в такому контексті професійна діяльність вчителя полягає насамперед у розумінні інтересів, освітніх потреб і мотивів зростаючої особистості, сприйнятті і розумінні кожного з її психологічних станів, наявних недоліків у вчинках, поведінці і діяльності. Саме тому, як підтверджують результати досліджень та педагогічний досвід, професійна діяльність учителя початкової школи має базуватись на сприйнятті дитини молодшого шкільного віку у всьому розмаїтті її життєдіяльності в учнівсько-педагогічному колективі та врахуванні того, що така життєдіяльність детермінується стосунками з дорослими (вчителями) і ровесниками. Саме в цьому віці майбутній характер дитини, сформовані чи несформовані її важливі якості, насамперед, значною мірою залежать від учителя – фахівця, професіонала, без якого неможливо здійснювати сьогодні модернізацію початкової ланки освіти. Сутність останньої полягає у створенні умов, за яких відбувається ефективне формування у зростаючої особистості певних, визначених базовим компонентом, знань, конкретних умінь і практичних навичок їх застосування, спрямованих на вироблення вмінь співіснування і співпраці в навчально-виховному середовищі початкової школи. Тобто, ставиться завдання навчати дитину мистецтву життя, виховувати самостійну особистість, яка вміє приймати рішення й нести за них відповідальність, володіє логічним мисленням і прагненням до власного удосконалення.

Для ефективного вивчення особистості учня початкової школи у нагоді для вчителів початкової школи може стати запропонований С. П. Тритяк та І. М. Даніловою варіант ведення «Портфоліо молодшого школяра», розміщений у журналі «Початкове навчання та виховання» № 16-18 (236-238) у червні 2010 р. [3]. Упродовж чотирьох років учитель зможе пізнати кожного учня і поповнити це «Портфоліо» даними, які вимагаються згідно моделі «Структура особистості» (Рис. 1).

Застосування цих методик дає змогу підготувати учня початкової школи до навчання за умови, коли:

- створюють підтримуюче навчальне середовище;
- заохочують рефлексивне мислення і діяльність учнів;
- мотивують навчання і засвоєння учнями нових знань;
- організують взаємонавчання учнів;
- встановлюють зв'язки між набутим життєвим досвідом і знаннями;
- створюють для учнів різноманітні можливості для навчання.

Рис. 1. Психологічна структура особистості

На наш погляд, під час переведення учнів початкової школи до п'ятого класу вчитель має дати кожному своєрідний напрям подальших навчальних, творчих і практичних дій у процесі навчання в основній школі. Це стає можливим лише за умови, коли вчитель сам усвідомив і засвоїв системні і глибокі психолого-педагогічні знання в галузі потребнісно-мотиваційної і діяльнісно-практичної сфери дитини молодшого шкільного віку. А, відтак, умінь і навичок застосування педагогічного впливу саме в напрямі індивідуальної психолого-педагогічної допомоги дитині навчитися відчувати задоволення від активних форм організації навчального процесу.

Відтак, така специфіка діяльності вчителя початкової школи, який працює з дітьми молодшого шкільного віку має бути обов'язково врахована в змісті його підготовки у вищому навчальному закладі. Це досягається за умови, коли в змісті професійної підготовки майбутнього вчителя поєднуються такі її компоненти: соціально-педагогічний (розкриває сутність проблем взаємодії у психолого-педагогічних системах: «дитина – дитина», «дитина – дорослий» «дитина – педагог», «дитина – педагог – батьки – громада» та наслідки цієї взаємодії як морально-соціальної категорії); психолого-педагогічний (характеризує специфіку відбору й побудови змісту підготовки майбутнього педагога в галузі початкової освіти і виховання та підходи й засади сформованих професійних знань, умінь і навичок

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

з його реалізації уже в якості вчителя початкової школи); спеціально-науковий (сприяє усвідомленню майбутніми педагогами у процесі їхньої професійної підготовки сутності життєво важливих психолого-педагогічних проблем майбутньої професійної діяльності і шляхів їх вирішення як на рівні здобуття професійних знань у вищому навчальному закладі, так і на рівні специфіки їх застосування в навчально-виховному процесі початкової школи); діяльнісно-процесуальний (характеризує змістове наповнення, напрями, обсяги, інтенсивність та алгоритм діяльності майбутнього педагога з набуття професійних знань, умінь і практичних навичок як у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу, так і у процесі самопідготовки і самовдосконалення); предметно-операційний (сприяє усвідомленню майбутніми вчителями сутності та специфіки їхньої майбутньої навчальної діяльності й виховання учнів початкових класів, підборі найбільш ефективних форм і методів та засобів його реалізації, а також обсягів і спрямування власної навчально-виховної діяльності на забезпечення ефективних умов організації навчально-пізнавальної роботи молодших школярів [2]).

Оскільки основне завдання початкової школи – виявлення вроджених домінантних задатків кожного учня й узгодження їх з вимогами базового компоненту початкової школи, то вчитель початкової школи повинен створювати для дітей ситуації успіху, умови максимального розкриття індивідуальних здібностей кожної дитини, орієнтуючись на основні складові моделі учня початкової школи (Рис.2).

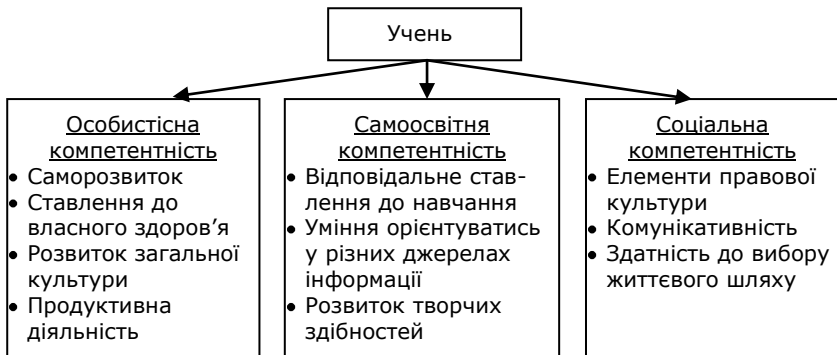

Рис. 2. Основні складові моделі учня початкової школи

Ураховуючи ці орієнтовні складові моделі, можемо констатувати, що головна мета початкової школи полягає в забезпеченні максимального розвитку особистості учня та його підготовці до самореалізації в учнівсько-педагогічному середовищі початкової школи та різних життєво важливих ситуаціях, що виникають у спілкуванні з однолітками, батьками старшими учнями та дорослими. У такому контексті діяльності вчителя початкової школи мають бути притаманні не лише глибокі

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

знання й важливі психолого-педагогічні аспекти, але й не менш важливі переконання в тому, що кожна дитина унікальна й неповторна у своїх індивідуальних проявах, а кожний учень – це завжди особистість, з певним, лише їй притаманним характером, системою цінностей і ставлень до оточуючого світу.

У контексті останнього майбутній учитель початкових класів має усвідомити, що структурними компонентами системи педагогічної підтримки дитини – учня молодшого шкільного віку у навчально-виховному процесі є педагогічний, психологічний і соціальний компоненти, які мають обов'язково здійснюватись у процесі її онтогенезу. Відтак, предметом педагогічної підтримки стає процес спільного з дитиною визначення її власних життєвих (часткових освітніх, розвивальних, духовно-моральних) цілей, можливостей та шляхів подолання перешкод (наявних різноманітних життєвих проблем), які заважають їй зберегти свою людську гідність, самостійно досягати бажаних успіхів у навчанні, самовихованні, спілкуванні та взагалі в житті [1, с. 49-53].

За такого підходу сутність процесу педагогічної підтримки полягає не стільки у вирішенні проблеми навчально-виховної діяльності вчителя початкової школи й навіть усього вчительського колективу, скільки у вирішенні проблем дитини й у визначенні шляхів їх ефективного вирішення або ж попередження.

Відтак, у процесі фахової підготовки майбутнього педагога початкової ланки освіти в її зміст мають бути закладені методичні прийоми, завдяки засвоєнню яких (їх сутності, напрямів, місця і часу застосування) у майбутній професійній діяльності забезпечуються умови ефективного засвоєння дитиною системних знань про світ та способи його пізнання, правові норми, норми спілкування, прийняті в суспільстві цінності, тобто те, що дає змогу дитині в майбутньому жити й ефективно працювати, як і кожен із членів цього суспільства. За цих умов здобуття освіти стає справжнім процесом соціалізації дитини, коли різними логічно вибудованими формами, методами та засобами створюється інтелектуальне й духовно-моральне поле ефективного засвоєння дитиною соціально визнаного, належного всім членам громади морального досвіду, що забезпечує комфортні умови входження зростаючої особистості в загальний для всіх життєвий простір.

Таким чином, завершуючи короткий аналіз напрямів, підходів та певного змісту й характерних для педагога початкової школи якостей, котрі мають бути сформовані упродовж його навчання у вищому навчальному закладі, ми чітко усвідомлюємо, що це лише початок вирішення такої складної і водночас надзвичайно актуальної для сьогодення проблеми. Вимагають системних досліджень питання формування лідерських і творчих рис майбутнього вчителя початкових класів, уміння вибудувати навчально-виховний процес, центром якого є саме дитина з її потребами, інтересами і бажаннями і, водночас, насичення навчально-виховного процесу гуманістичним і морально-етичним змістом.

Література:

1. Пустовіт Г.П. Позашкільна освіта і виховання Підручник /авт.: Пустовіт Г.П. – К.: Педагогічна думка. 2012. – 272 с.
2. Пустовіт Г.П. Теоретико-методичні основи екологічної освіти учнів 1-9 класів у позашкільних навчальних закладах: Монографія. – К. – Луганськ: Альма-матер, 2004. – 540 с.
3. Тритяк С. П. Портфоліо учня початкової школи / С. П. Тритяк, О. І. Данілова // Початкове навчання та виховання. – 2010. – №16-18 (червень). – С. 78-95.

Донець О. Б.*

РОЛЬ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

У статті розглянуто проблему формування професійного іміджу, схарактеризовано його складові, здійснено дослідження ефективності самоосвітньої діяльності педагога, визначено коло проблем, які необхідно розв'язати у контексті управління навчальним закладом.

Стрімкі цивілізаційні зміни, які невпинно відбуваються в нашому суспільстві, знаходять своє активне відображення і в освіті, зокрема в професійній діяльності педагогічних працівників. Інноваційний зміст освітніх послуг, необмежений потік інформаційних ресурсів, різноманітність мультимедійних засобів навчання, зміна стереотипів сучасної молоді, безперечно, накладають свої відбитки і на суспільне замовлення щодо праці педагогів. Так, І.П. Підласий стверджує, що «...сучасний учитель повинен бути конкурентоспроможним, оскільки ринок із його виснажливою працею, постійною конкуренцією, мінливим попитом не залишає людині вибору. Якщо вона хоче бути затребуваною – потрібно грати по ринковим правилам. У прагматичному світі, де основними цінностями молоді стають багатство і кар'єра, ніхто не захоче витратити ні хвилини часу, ні копійки грошей на непотрібне вивчення предмета, що нічого не дає надалі» [6, с. 3]. Тому нові парадигми вітчизняної освіти потребують переосмислення вимог відносно розвитку професіоналізму вчителів. Сучасні нормативні документи об'єктивно потребують від педагогів активної самоосвітньої діяльності, ґрунтовної методичної підготовки на нових змістовно-організаційних основах, використання телекомунікаційних технологій у навчально-виховному процесі, вивчення та впровадження у власну професійну діяльність досвіду видатних педагогів минулого та сьогодення. З огляду на це проблема організації самоосвіти є актуальною.

Мета написання статті полягає в дослідженні ролі самоосвітньої діяльності та її впливу на розвиток професійного іміджу сучасного педагога.

Реалії сьогодення свідчать, що імідж професії педагога нині знаходиться чи не на найнижчому шаблі серед загального переліку професій. Вважаємо, що таке становище має соціальні

* © **Донець О. Б.**